

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Læreruddannelsen og Jonstrup Statsseminarium i 190 år

JONSTRUP STATSSSEMINARIUM

Læreruddannelsen og Jonstrup Statsseminarium i 190 år

Af

J. Boisen Schmidt

JONSTRUP STATSSEMINARIUM

Kgs. Lyngby

Seminariets grønne gård set mod musikafdelingen og hovedindgangen.

FORORD

Dette særhefte om »Læreruddannelsen og Jonstrup Statsseminarium gennem 190 år« er udarbejdet af seminariets lærer i historie, seminarielektor, dr. phil. J. Boisen Schmidt, som en velkomst til vore nye studerende. Vi synes, de skal kende seminariets historie og dets placering i læreruddannelsessammenhængen fra deres første studiedag. Men vi vil også gerne, at seminariets venner og gæster skal vide, hvad seminariet er rundet af og bestemt for. Vi tror, at et historisk perspektiv er nødvendigt for at kunne arbejde med den fremtid, der er en skoles og et seminariums nutidige virkelighed.

I seminariets arkiv har vi et sjældent aktstykke, der på nærværende måde aktualiserer den dagligdag, der har været læreruddannelsens – og folkeskolens – lige siden »Kommissionen til de danske Skolers bedre Indretning« blev stillet over for den dobbelte opgave at udarbejde et forslag til læreruddannelse og et forslag til en skoleordning for alle landets børn og unge. Aktstykket er den allerførste lektionsplan for undervisning på Det Kgl. Skolelærerseminarium, der blev kommissionens første konkrete arbejdsresultat. Lektionsplanen er en anvisende metodisk tekst med

dagene disponeret i lektioner af 45 minutter indeholdende et klart valg af fagkreds og timestfordeling. Planen er underskrevet af landets politiske og kulturelle ledere den 10. marts 1791. Fire dage efter blev kongerigets første seminarium indviet, og lige siden da har strukturen i undervisningens organisation været bundet til skemaet med dets faste fag- og timeinddeling i lektioner.

Dette gamle aktstykke bringes som originalillustration på siderne 9–12 med en gengivelse af teksten i moderne typer. Vi offentliggør lektionsplanen som en særlig hilsen til alle nuværende og tidligere Jonstrupper i anledning af 190-årsdagen, men også fordi seminariet netop, som led i dets godkendte forsøgsplan af 1980, er i gang med at virkeliggøre et alternativ til en lektionsplan i form af et temasemester, hvor lærere og studerende i fællesskab tilrettelægger arbejdsdagen ud fra givne faglige og sociale kriterier. Vi håber, at vore erfaringer også kan danne frugtbare udgangspunkter for løbende drøftelser med venner og gæster om læreruddannelsens værdi og muligheder op mod 200-årsdagen.

Kaj Bonde

Den første tid

Den sidste halvdel af det 18. årh. er en betydningsfuld tidsalder i Danmarks historie. På adskillige områder i samfundet sattes en udvikling i gang, der fik afgørende betydning mange år ud i fremtiden. Det var ikke regeringsformen, der blev ændret, thi den Kgl. enevælde, der kunne fejre sit 100 års jubilæum i 1760, var fast forankret i folkets bevidsthed, og den store franske revolution ændrede ikke på dette forhold. Kun nogle ganske få gav udtryk for ønsket om en anden styreform, og dem gjorde enevælden op med ved landsforvisning eller fængselsstraf, for bortset fra Struensees og Brandts uhyggelige endeligt på skafottet i 1772 var den Kgl. enevælde både fredssommelig og meget lidt blodtørstig.

Det kongelige herredømme udøvedes nu som før af en snæver kreds af højadelige fra slægter som Reventlow, Bernstorff og Schimmelmann og af et vidtspredt bureaukrati, der havde lige så megen lyst, men knap så megen evne til at blande sig i undersåtternes forhold som det nuværende. Et lokalt selvstyre kendte man ikke til, når bortses fra landsbystævnerne, hvor bønderne tog beslutning om såning, pløjning, indhøstning og andre lignende driftsmæssige spørgsmål.

Danmark (i det følgende omhandles ikke Norge) var et landbrugsland, hvor langt den overvejende del af befolkningen levede på landet samlet i små landsbyer omgivet af store marker. Næsten alle bønder var fæstere hos de store

jordejere, til hvem de betalte afgifter og ydede hoveri, og indtil de store landbo-reformer var de også stavnsbundne. Jorden blev drevet, som den var blevet det gennem århundreder, og bøndernes oplysningsniveau må generelt formodes at have været ringe, analfabetismen tilsvarende stor, selv om der har været mange lokale forskelle. De store landbo-reformer betød både på kort sigt og i det lange løb en voldsom ændring i fæstebøndernes vilkår. Ophævelsen af stavnsbåndet mærkedes straks og satte bønderne mere på lige fod med landets øvrige indbyggere. Udskiftningen af landsbyjorderne løsrev bønderne fra deres sædvanlige miljø og krævede større selvstændighed af dem, gjorde iøvrigt børnenes skolevej længere og lærernes arbejde mere vanskeligt. Overgangen fra fæste til selveje stillede yderligere krav til landboernes evne til at klare sig selv og til deres uddannelse. Det blev efterhånden nødvendigt både at kunne læse, skrive og regne. Efter århundredskiftet kom dertil gårdmændenes deltagelse i arbejdet i fattigkommissionen (1803) og i skolekommissionen (1814), hvor indflydelse var afhængig af boglig kunnen.

De danske købstæder, selv hovedstaden, var ved 18. årh.s begyndelse små og uanselige, men frem gennem århundredet vandt de stærkt frem, og henimod århundredskiftet oplevede de den »florissante« periode, hvor handelen, især i København, tog et voldsomt opsving. Det neutrale Danmark

høstede meget store fordele af de talrige krige mellem de europæiske stormagter, der skabtes kapitaler, og borgerhorisonten udvidedes i takt med selvfølelsen. Denne udvikling krævede bedre skolegang end før og til dels også andre fag end ude på landet. De »reale« fag som geografi, bogholderi og fremmedsprog måtte her få en stærkere betoning for at dække de nye krav, der stilledes til de unge borgere.

Behovet for undervisning i det danske samfund var altså stigende i denne periode, og svarende hertil voksede det offentliges interesse for dette spørgsmål. Allerede efter 1720 havde Frederik IV ladet indrette 240 rytterskoler på krongodset, flere andre kongelige og adelige fulgte trop, og Christian VI udsendte 1739 en forordning om et almueskolevæsen over hele landet. Disse første skridt på vejen havde overvejende en religiøs baggrund i den da fremherskende pietistiske retning. Resultaterne var nok beskedne, men begyndelsen var gjort, og staten havde markeret sin interesse i at gøre almuen bedre oplyst. Senere i århundredet gjorde andre åndelige bevægelser sig stærkere gældende end pietismen, når det gjaldt oplysning og undervisning. Rationalismen eller fornuftsdyrkelsen holdt sit indtog og drejede opmærksomheden fra den følsomme religiøsitet over mod det praktiske liv. Mennesket kunne nå et stadigt højere stadi i sin udvikling ved at støtte sig på fornuft og oplysning, ikke på åbenbaringer og mirakler, der betragtedes som overtro, og et vigtigt redskab var netop befolkningens oplysning og uddannelse.

Det blev efterhånden mere og mere

klart, at det skolesystem, der stod til folkets rådighed, var ganske utilstrækkeligt i enhver henseende, og dette gjaldt ikke mindst det meget brogede lærerkorps, der havde deres virke i de alt for få og spredte skoler. En egentlig læreruddannelse fandtes ikke, lønnen var ussel, og lærerens sociale anseelse svarede dertil. Derfor var lærerne meget ofte mennesker, der ikke kunne bruges til noget andet og bedre, som ældre underofficerer, tidligere lakajer, fallerede studenter og lignende godtfolk, der – når bortses fra studenterne – næppe havde et kundskabsniveau, der hævdede sig ret meget over deres omgivers. På grund af den ringe løn måtte de ofte have andet erhverv ved siden af, og den undervisning, som de kunne give, har nok ofte været særdeles lidt bevendt.

En læreruddannelse måtte derfor være det mest centrale problem i opbygningen af en ny almueskole. Dette var allerede blevet indset af skoleinteresserede personer i hertugdømmerne, hvor der blev oprettet seminarier i Tønder og Kiel. Med disse to nye seminarier aftegnede sig de to linjer, der i mange år derefter skulle blive karakteristiske for oprettelsen af nye seminarier i Danmark. Tønderseminariet var et »præstegårdsseminarium«, hvor forholdene var yderst beskedne, elevtallet meget lille, og hvor undervisningen blot sigtede mod, at læreren skulle lære det nødvendigeste, så han kunne være som en bonde blandt bønder, altså glide ind i det landlige miljø og blive accepteret af dette. Herved ville sognepræstens stilling som sognets åndelige overhoved og cen-

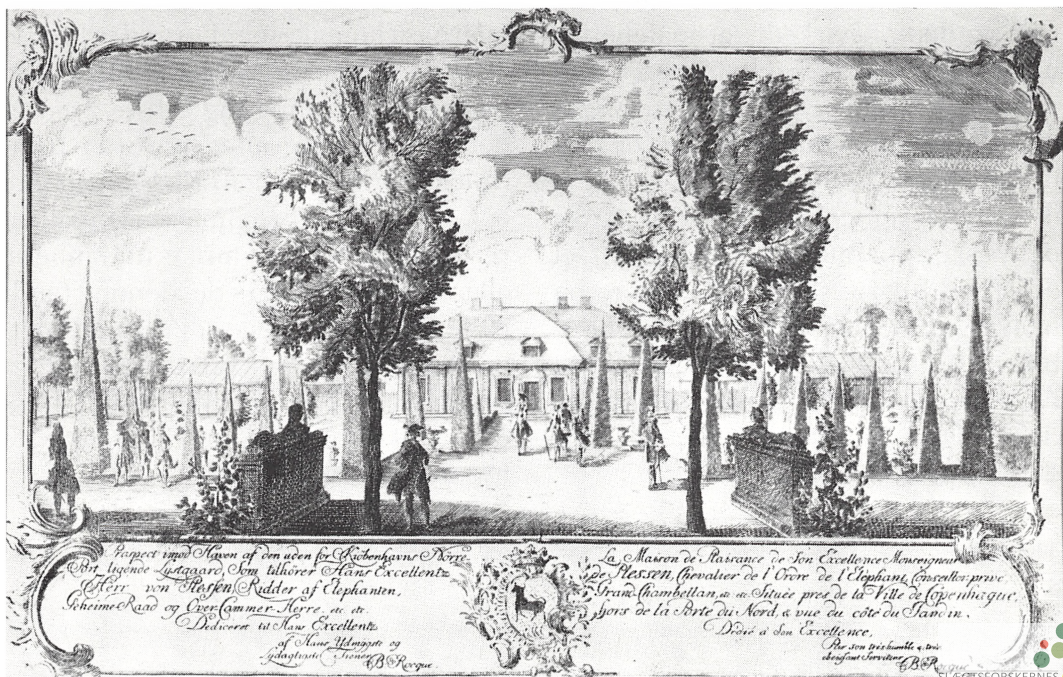
trum iøvrigt også forblive urokket, hvilket nok har medvirket til, at så mange præster gik ind for denne slags læreruddannelse.

Seminarieret i Kiel var derimod af en helt anden støbning og ville vist gerne ligne et lille universitet, hvor undervisningsmålene og læseplanen lå på et niveau, der var højt hævet over den grad af oplysning, som man kunne forvente i bondestanden. Dertil kom, at seminariets holdning til kristendommen stærkt nærmede sig deismen og derved kunne skabe en kløft mellem lærernes religiøse indifferens og bøndernes gammel dags kristentro. Et sådant seminarium var egnet til at højne respekten for de lærere, der udgik derfra, men disses kontakt med den befolkning, iblandt hvilken de skulle have deres fremtidige virke, ville blive ringere, end det var tilfældet med eleverne fra præstegårdsseminariet. Til gengæld ville disse sidste ikke kunne bidrage meget til at løfte bondestanden opad.

I 1789, året for begyndelsen på den franske revolution, fandt kronprins Frederik og hans regering tiden inde til at tage fat på løsningen af samfundets uddannelsesproblemer og nedsatte den store skolekommission, der i de følgende 25 år skulle komme til at få den mest gennemgribende indflydelse på skolevæsenet. De mange spredte forsøg på at forbedre skolegangen skulle nu blive til en reform af hele almueskolen, fordi kun en sådan ville kunne sikre, at landboreformerne fik den ønskede, langsigtede virkning. Grev Reventlow, en af kommissionens ledende mænd, havde endog visioner om, at landets samlede skolevæsen kunne reformeres så meget, at alle arter af uddannelse skulle udgøre et harmonisk hele, men så langt kom det som bekendt ikke.

Den store skolekommission holdt sit første møde den 11. november 1789, og medlemmerne, hvoraf især må nævnes grev E. H. Schimmelman, grev C. Reventlow og biskop N. E. Balle, var fra

Den fornemme lystgård, Blågård, der senere kom til at huse det nye seminarium.

begyndelsen indstillet på, at det var nødvendigt at oprette et seminarium, og at dette skulle ligge i København, idet det var tanken, at kommissionen også skulle fungere som overdirektion for det nye skolevæsen.

Et egnet sted fandt man i ejendommen Blågård, på Nørrebro, engang fyrstelig bolig, senere falleret klædefabrik, hvis bygninger uden alt for tyngende omkostninger kunne indrettes til seminariebrug, og hvis beliggenhed i hovedstadens nærhed, men alligevel ude på det åbne land, tillod kommissionen at føre tilsyn med driften. Efter en lang række besværlige forhandlinger om finansieringen og om lærerpersonalets sammensætning kunne seminariet på Blågård indvies den 14. marts 1791 med bøn, sang og 14 elever. Denne dato er Jonstrup Statsseminariums fødselsdag. Her indledtes et næsten 200 år langt virke i dansk folkeoplysnings tjeneste.

Det var skolekommissionens radikale reformvenner af den kiel'ske observans, der havde præget planlægningen omkring kongerigets første seminarium, og dette bevirkede, at målene for undervisningen blev sat for højt set i relation dels til de 14 seminaristers særdeles beskedne forudsætninger og dels til det meget nødtørftige udstyr, som der var blevet råd til. Naturhistoriske og fysiske apparater manglede totalt, et orgel blev først anskaffet 9 år senere, og biblioteket bestod blot af nogle få dubletter fra Det Kgl. Bibliotek. Eleverne undervistes ofte samlet i eet værelse, og de dygtigste elever hjalp de svagere, når det var nødvendigt.

Seminarieret fik dog en øvelsesskole, der åbnedes i 1792 med 12 elever, hvilket antal senere forøgedes. Der fremkom også en plan om at lade Vajsenhuset fungere som øvelsesskole, men det blev opgivet igen, da en bekymret sjæl gjorde opmærksom på, at Vajsenhusets pigebørn var i den kritiske og seminaristerne i den fyrige alder, og det kunne jo give anledning til komplikationer. Også på anden vis skærmede man seminariets elever mod livets fristelser. De skulle bl.a. gå flittigt i kirke og derefter aflevere et udtog af prædikenen til deres lærere, og hver morgen begyndte undervisningen med bøn og sang, ligesom en aftenandagt senere blev indført. I 1794 holdtes den første dimission med 12 elever.

Disse de første lærerstuderende i Danmark fik en meget blandet modtagelse i befolkningen alt efter den synsvinkel, som man anlagde på dem. Det er forståeligt, at deres københavnske omgivelser gjorde sig lystige over disse unge fra landet, der gennem sikkert halvfordøjet lærdom hævede sig op over deres stand og næsten blev byboere – men også kun næsten! Fra andre kredse mødte seminaristerne både lovord og harmfuld afvisning, og i disse kredses holdning kan man atter spore den principielle forskel mellem Kiel-tilhængere og præstegårdsseminarie-sympatisører. Kun den akademiske uddannelse eller noget der lignede denne, fandt nåde for Kiel-folkenes øjne, mens netop denne holdning var årsagen til, at de, der hyldede »bonde blandt bønder«-tanken, ikke kunne acceptere de nye lærere fra Blågård.

Enctiens Plan

for

Undervisning i Prædicant

Latin [#] Dags Lectione

1) Den første Lection

Mandag, Tirsdag og Onsdag

begynder med Aug og Bon, hvorefter læses Lection i den første Lection. Den næste foretages ved at læse Lection i den anden Lection og den tredje Lection i den tredje Lection. Den næste foretages ved at læse Lection i den fjerde Lection og den næste foretages ved at læse Lection i den femte Lection.

Torsdag, Fredag og Lørdag

afholder Prædicant foredragene Religion - Prædicant i den første Lection og afholder den næste Prædicant i den anden Lection. Den næste foretages ved at læse Lection i den tredje Lection og den næste foretages ved at læse Lection i den fjerde Lection.

2) Den anden Lection

Mandag og Onsdag

begynder med Prædicant og den næste foretages ved at læse Lection i den første Lection og den næste foretages ved at læse Lection i den anden Lection.

Torsdag og Fredag

afholder Prædicant foredragene Prædicant i den første Lection og den næste foretages ved at læse Lection i den anden Lection.

Lørdag og Søndag

afholder Prædicant foredragene Prædicant i den første Lection og den næste foretages ved at læse Lection i den anden Lection.

3) Den tredje Lection

Alle Dage

afholder Prædicant foredragene Prædicant i den første Lection og den næste foretages ved at læse Lection i den anden Lection.

1) Den fjerde [#] tiende

Aller Tid

for at tage Loften og for at tage den anden og tredje Proclamation og for at tage den fjerde.

Den femte [#] tiende

Mandag, [#] Tirsdag, [#] Onsdag og [#] Lørdag

1) Den første [#] tiende

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende og for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

2) Den anden [#] tiende

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

3) Den tredje [#] tiende

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende og for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

4) Den fjerde [#] tiende

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

Dens Tid og Lørdag

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende og for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

for at tage den første og anden og tredje og fjerde og femte og sjette og syvende og åttende og niende og tiende.

Commissionen af de 10 Mart. 1791.

Christen Schwinth, Borgermester, Nic. Løngren, Balle

P. Bastholm, Hans, M. H. Level

Lectiois-Tabell

Sonnedag	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Freitag	Sonnedag
1 ^{ste} Timen	Antigens og Bidrag til Historien fr. Clausen	Antigens Landjunker fr. Riber	Antigens og Bidrag til Historien fr. Clausen	Antigens Landjunker fr. Riber	Antigens og Bidrag til Historien fr. Clausen	Antigens Landjunker fr. Riber
2 ^{de} Timen	Historien og Gnagsagen fr. Riber	Hjælpelag Naturhistorien fr. Clausen	Høist Grammatik og Heil. Sprog fr. Riber	Hjælpelag Naturhistorien fr. Clausen	Historien og Gnagsagen fr. Riber	Høist Grammatik og Heil. Sprog fr. Riber
3 ^{de} Timen	Læse- og Skrivetimer					
4 ^{de} Timen	Læse- og Skrivetimer					
Sonnedag						
1 ^{ste} Timen	Landjunkeroldning	Landjunkeroldning Landjunkeroldning Landjunkeroldning	Landjunkeroldning	Landjunkeroldning	Landjunkeroldning	Landjunkeroldning
2 ^{de} Timen	Prædikning	Prædikning Prædikning Prædikning	Prædikning	Prædikning	Prædikning	Prædikning
3 ^{de} Timen	Angvning	Angvning	Angvning	Angvning	Angvning	Angvning
4 ^{de} Timen	Prædikning	Prædikning	Prædikning	Prædikning	Prædikning	Prædikning

Lectons Plan for Underviisningen i Seminariet

Formiddags Timer

Den første Time

Mandag, Onsdag og Fredag

begynder med Sang og Bøn, hvorved en af Lærerne er tilstæde. Derpaa fortælles noget af Religions Historien og den Bibelske Historie, som Dagen efter igientages af en Seminarist, og derefter tilspørges de øvrige om sammes Indhold og de Lærdomme, som deraf kunde uddrages.

Tiirsdag, Torsdag og Løverdag

efter Bønholdningen foredrages Religions Sandhederne efter Lærebogen og et derover gjort Udkast til den videre Udvikling, hvilket først af begge Lærere er gienemgaaet og samtykket, men ikke maa overlades Seminaristerne til Afskrift.

Den anden Time

Mandag og Fredag

læses Aviserne og dermed forbindes Underviisning i det nødvendigeste af Historie og Geographie især Fædernelandets.

Tiirsdag og Torsdag

foredrages det nødvendigeste af Natur Historien og Physiken.

Onsdag og Løverdag

foredrages det Danske Sprog theoretisk og practisk.

Den tredie Time

Alle 6 Dage

catechiseres over samtlige foredragne Lærdomme med Seminaristerne, saaledes at disse tillige indbyrdes øve sig i Catechisation.

Den fjerde Time

Alle 6 Dage

foretages Læse-Øvelser med Anviisning til rigtig Declamation og Forklaring over det læste.

Eftermiddags Timer

Mandag, Tiirsdag, Torsdag og Fredag

Den første Time

foredrages det theoretiske af Landhuusholdningen, hvilket dog for det første vil blive at udsætte indtil videre.

Den anden Time

underviises i Skiøn og Ret Skrivning.

Den tredie Time

i Regning forenet med noget af Geometrien, saaledes at disse 2de sidste Øvelser foretages under en af Lærernes Opsyn; dog udsættes det med Geometrien for det første.

Den fjerde Time

øves Seminaristerne i Kirke Sang, naar en Syngeimester kan blive antagen.

Onsdag og Løverdag

anvendes Eftermiddagen til Underviisning i Korkundskab, samt med Tiden Instrumental Musik, og det Tydske Sprog, naar Lærere dertil ere antagne.

Den øvrige Tid bruge Seminaristerne til Forfriskning, indbyrdes Øvelser, Forberedelse til deres Lectioner og sammes Igientagelse.

I Fritimerne kunde ogsaa de practiske Øvelser foretages. Imellem enhver Læretime hviles et Qvarteer.

Commissionen angd: SkoleVæsenet d: 10^{de}
Mart: 1791

E. H. Schimmelmann Reventlow

C. V. Brandt Nic. Edinger Balle

C. Bastholm Trant M. H. Sevel

2. Læreruddannelsen vokser til

Seminarieret på Blågård var som sagt fra begyndelsen en beskeden institution, men hvor ringe end denne begyndelse var, kan man dog ikke frakende den en overordentlig betydning i dansk skolehistorie. I sig selv var den noget nyt, en kilde til modstand og inspiration for de seminarier, der oprettedes i den følgende tid. Blågård var det konkrete udtryk for, at regeringen mente det alvorligt med reformarbejdet, at landbo-reform og skolereform skulle gå hånd i hånd, og at almuen herigennem skulle løftes ud af sin nedværdigende uvidenhed og af sin nedtrykte uselvstændighed.

I den følgende tid oprettedes flere seminarier, heriblandt især grev Reventlows på Brahetrolleborg, hvilket i det hele fulgte den blågårdske rationalistiske retning, som tiden dog efterhånden var ved at løbe fra. De første års optimisme og højtflyvende planer om en hurtig højnelse af landbobefolkningens oplysningsniveau blegnede gradvist ved mødet med realiteterne, hvilket ville sige problemets omfang og de ressourcer, som samfundet kunne sætte ind på løsningen af problemerne. I årene efter 1800 kom læreruddannelsen ned på jorden igen, og det blev de mere beskedne præstegårdsseminarier, der fra nu af gik i spidsen, og det betød naturligvis, at den megen videnskabelighed forsvandt ud af uddannelsen.

Grev C. Reventlow gav i 1804 klart udtryk for dette ændrede syn, da han udtalte, at man burde være glad for at

bringe seminaristerne så vidt, at de kunne begribe det, som de blev undervist i, og de kunne lære at give bønderbørn fornuftige begreber om disses daglige arbejde. Desuden skulle man ikke opmuntre seminaristerne til at erhverve yderligere kundskaber, fordi de uden vejledning let kunne fare vild! Og pastor, senere biskop P. O. Boisen, der i 1801 oprettede seminarieret i Vesterborg på Lolland, mente at vide, at læreren, der var opdraget som bonde, simpelt, tarveligt og uden forlorenhed, ville kunne nøjes med den ringe lærerløn og alligevel blive lykkelig i sit arbejde. Når læreren stod på lige fod med bønderne, kunne han udrydde overtro og udbrede oplysning, fordi bønderne kun havde tiltro til dem, der lignede dem i vilkår og tænke-måde. De krav, der stillede til optagelse på Boisens seminarium, indskrænkede sig til, at man kunne læse og skrive antageligt, kendte de fire regningsarter med brøkgregning, og at man kunne gøre rede for religionens vigtigste sandheder!

Dette beskedne program blev normgivende for oprettelsen i de følgende år af ialt 9 præstegårdsseminarier, heriblandt Skårup Seminarium, der kom til i 1803. Det er bemærkelsesværdigt, at alle disse seminarier kun tog sigte på landbefolkningens behov for lærere, og at de lå ude på landet, mens købstadsskolerne blev svigtet. Da Blågård i 1809 var flyttet ud til Jonstrup, fandtes der ikke byseminarier i Danmark, og denne tilstand fortsatte i lang tid fremover.

Dette hænger naturligvis sammen med, at langt den største del af landets befolkning endnu boede på landet, men frem gennem 19. århundrede ændrede denne fordeling sig gradvist, indtil befolkningsbilledet blev, som vi kender det i dag. Nutidens fordeling på landsdelene af de eksisterende seminarier afspejler denne udvikling.

P. O. Boisens synspunkter udvikledes videre ved de følgende seminarieoprettelser (1806 Borris, 1812 Snedsted, 1813 Lyngby på Djursland, 1815 Rantum), idet man stadigt mere betonedes lærernes nære forbindelse med bondestanden. Også på Blågård fik disse tanker indpas, og allerede 1805 indførtes her undervisning i agerdyrkning med praktiske øvelser på seminariets egne jorder. Det varede dog ikke mange år, før denne form for undervisning igen blev opgivet, men de to linjer i læreruddannelsen havde dog nærmet sig hinanden i betragtelig grad.

Der var i 1807 tanker fremme om at lade seminariet på Blågård overtage uddannelsen af lærere til købstadsskolerne, men begivenhederne omkring det engelske bombardement af København, hvilket forårsagede store skader på seminariet, der måtte fraflytte bygningerne, kuldkastede alle planer herom. En overgang tænkte skolekommissionen på at nedlægge institutionen, men i stedet enedes man om at flytte den til klædefabrikken på Jonstrup, der skyldte staten et stort beløb, og her begyndtes undervisningen i sommeren 1809 under ledelse af Jacob Saxtorph (fra 1801 seminariets faktiske leder), i hvem seminariet fik sin første forstander med ansvar for både undervisning,

økonomi og disciplin, hvilket skulle vise sig at blive gavnligt for virksomheden. Da staten fattedes penge, måtte seminariet arbejde under meget trange forhold, og lærerlønningerne blev overordentligt lave. Ikke desto mindre hævdede der sig senere røster i skolekommissionen, der protesterede mod den ødselhed, hvormed Jonstrup var blevet behandlet, og her tænkte man nok især på, at staten havde skaffet seminariet faste indtægter til bestridelse af udgifterne; fra 1816 var det seminariefonden, der afholdt Jonstrups udgifter. Den sidste sag, som den store skolekommission behandlede, var iøvrigt netop et spørgsmål om Jonstrups økonomi, og herefter opløstes kommissionen, og Danske Kancelli overtog bestyrelsen af Jonstrup og de andre seminarier, som havde været underlagt kommissionen.

I de omkring 25 år, der var gået siden oprettelsen af det første seminarium, var der utvivlsomt sket store fremskridt, hvad uddannelsen af lærere til almueskolen angår. Da Danske Kancelli i 1816 skuede tilbage over det kvarte århundrede, konstaterede det, at der ialt var uddannet 822 lærere, og at dette antal var tilstrækkeligt til ca. 3000 skoler, når en lærers tjenestetid gennemsnitligt sættes til 30 år. Da der næppe fandtes flere end 3000 skoler i landet, skulle behovet altså være dækket. Kancelliets beregningsmåde skulle senere under de strenge sparetider vise sig at være en tidsindstillet bombe under seminarierne.

Foreløbig samlede Kancelliet dog sin opmærksomhed om at skabe ensartede forhold inden for læreruddannelsen,

noget der var stærkt tiltrængt i den blandede skare af seminarier. Biskop P. O. Boisen og forstander Saxtorph fra Jonstrup udarbejdede for Kancelliet det reglement for samtlige skolelærerseminarier i Danmark, der udkom den 10. februar 1818, og som er denne uddannelses første grundlov. Disse to mænd, der repræsenterede hver sit seminariesyn, skabte her et kompromis, der både tilgodeså princippet om »bonde blandt bønder« og alligevel satte målene så højt, at der var mulighed for en højnelse af standen.

Uddrag af seminarireglementet 1818

§ 2. Ved Undervisningen i alle Seminarier bør i Særdeleshed sigtes til, at Seminaristen lærer det, han efter sin Bestemmelse behøver at vide, grundigt og practisk, at hans Tænkraft skærpes, og at han medbringer fra Institutet levende Interesse for alt, hvad han som Skolelærer bør vide, samt Lyst og Evne til at uddanne sig videre i sit Fag.

§ 3. Der bør ligeledes ved alle Seminarier drages Omsorg for, at Seminaristen med Hensyn til Levemaade og Klædedragt venes til Tarvelighed, saa at han fra Seminariet medbringer usvækket Sands for denne Dyd og ikke har saadanne Fornødheder, der maatte overstige hans tilkommende Kaar og mueligen fierne ham for langt bort fra den Kreds, i hvilken han som Ungdomskærer har at virke.

Den religiøse overbevisning, kravet om ydmyghed, enkle livsvaner og kendskab til praktisk arbejde på landet fandtes stadig, men i fagrækken var der alligevel indbygget så meget stof, at en beherskelse af dette måtte føre læreren

op på et stade, der hævdede ham op over sognets beboere og gjorde det muligt for ham, sammen med sognepræsten, at blive det åndelige midtpunkt for bønderne. Gennem Saxtorphs indsats i dette arbejde kom den praksis, der efter 1809 var udarbejdet på Jonstrup, til at påvirke alle de andre seminarier i landet, idet disse ret hurtigt indrettede deres undervisning efter det nye reglement. Det praktiske arbejde med agerdyrkning, sløjd, redskabslære o.lign. trådte dog med tiden i baggrunden på timeplanen til fordel for de almindelige skolefag.

Kort tid efter at dette reglement var trådt i kraft, kom hele læreruddannelsen imidlertid ud i en alvorlig krise. Det danske samfund havde i de forløbne år været udsat for nogle af værste rystelser i nyere tid. I 1813 indtraf statsbankerotten, der vendte op og ned på mange menneskers formueforhold, og i 1814 gik Norge tabt, hvorved Danmark sank ned til at være en lille ubetydelig stat. Dertil kom i 1820'erne en langvarig landbrugskrise, der fik hele samfundsmaskineriet til at gå med halv fart, så der var barske realiteter bag Frederik VI's berømte ord om, at alle skulle spare. Når så Danske Kancelli tidligere havde peget på, at 3000 skoler kunne få lærere blandt dem, der allerede var dimitteret fra seminarierne, var det klart, at der trak truende skyer sammen om læreruddannelsen. Allerede 1821 var der planer om at nedlægge alle seminarierne og lade præsterne uddanne de få lærere, der var behov for. Så galt gik det vel ikke, men i 1824 bestemtes det, at der kun var brug for fire seminarier, nemlig Jonstrup, Skårup, Snedsted og

Lars Aagesen

föd den 24de August 1809 i Østруп, Njokke & har som Seminarist opholdt sig og modtaget Underviisning paa det Kongelige Skolelærer-Seminarium paa Joenstrup fra 1ste Juli 1827 til 1ste Juli 1829, og selv underviist i den med Seminariet forbundne Skole fra April 1828 til April 1829

Under sit Ophold har han udviist et meget godt Forhold,
samt været Opsynsmand.

Hans Kundskaber og Færdigheder ere prøvede paa den, i det allernaadigst approberede Reglement for samtlige Skolelærer-Seminarier af 10de Februar 1818, befalede Maade, hvilke Prøver han har udført saaledes, at ham af Seminariets høie Direction er tilkjendt Hovedkarakteren:

meget duielig

til at forestaae et Skolelærerembede.

*Man kan meget godt forestaae
Lars i Kirken.*

I Følge Ovenstaaende, samt i Overeenstemmelse med Seminarii-Reglementets §. 54, meddeles herved

Seminaristen *Lars Aagesen*

denne Dimissionsattest, med Anbefaling til Enhver, der kan give ham Leilighed til at virke i det Fag, hvortil han nu, efter Anordningen for Almueskolevæsenet af 29de Julii 1814, har skaffet sig Adgang.

Det Kongelige Skolelærer-Seminarium paa Joenstrup,
den 30de Juli 1829

Krist. Wegener
Dimissionsattest Forstander

Anmærk.

no 348... 56

Anmærkning.

De specielle Karakterer:

For Religionslære	<i>m. g.</i>	For Historie	<i>m. g.</i>
— Bibelkundskab	<i>m. g.</i>	— Geographie	<i>m. g.</i>
— Katekisation	<i>m. g.</i>	— Tavleregning	<i>m. g.</i>
— Methodelære ialmind.	<i>m. g.</i>	— Hovedregning	<i>m. g.</i>
— Duelighed til indb. Underv.	<i>m. g.</i>	— Choraler paa Violin	<i>m. g. +</i>
— Læsning	<i>m. g.</i>	— Sang	<i>m. g. +</i>
— Skrivning	<i>u. g.</i>	— Orgelspil	<i>m. g.</i>
— Dansk Grammatik	<i>m. g.</i>	— Gymnastik	<i>m. g.</i>
— Dansk Stil og Retskrivning	<i>m. g.</i>		

af Prof. Wegener.

Lyngby, men resten skulle ophøre efterhånden. Derved fik Sjælland og Fyn hvert et, Jylland to seminarier, og det var altså den kapacitet, som staten tilmaalte uddannelsen af lærere til folkeskolen. Desuden skete der væsentlige indskrænkninger i de fire overlevendes undervisning, idet f.eks. verdenshistorie, geometri og landhusholdning forsvandt ud af skemaet.

Frederik VI var som bekendt en begejstret tilhænger af »Den indbyrdes undervisning«, der åbenbart har talt stærkt både til hans glæde ved militær eksercits og til hans sparsommelighed, og da dette undervisningssystem blev indført i børneskolen, måtte der naturligvis også undervises i det på seminarierne, hvor det blev obligatorisk. Den seminarist, der viste sig særlig begavet inden for denne specielle læremåde, kunne være sikker på bevågenhed, når han skulle søge embede sidenhen.

Jonstrup var iøvrigt herefter det eneste seminarium, hvor uddannelsen var

3-årig, på de øvrige blev den nedsat til to år, og så kom der som kronen på værket en ordning, der tillod privatister at indstille sig til lærereksamen.

Det var således strenge tider, man gik i møde, og det gjaldt naturligvis også på Jonstrup, hvor Jacob Saxtorph i 1819 blev afløst af Jens Ernst Wegener, der tilsyneladende var ret uskikket til at føre an i kampen mod den almindelige niveausænkning. Han led af depressioner, der i længere perioder gjorde ham uarbejdsdygtig, og han tog 1838 sin afsked, hvilket hjalp mærkbart på tungsindet. Dette var en såre trist periode, hvor staten i 1841 ovenikøbet indskrænkede antallet af eksamensfag og nedsatte kravene om kundskaber, men seminarierne begyndte efterhånden selv at reagere mod al denne trøstesløshed ved på egen hånd at højne standarden og udvide fagrækken. Således gik det også på Jonstrup, hvor Jens Jensen regerede med fast og myndig hånd lige til 1868.

3. I en brydningstid

Jens Jensen kom af småkårsfolk, gik selv på Jonstrup 1814–17, læste videre på universitetet under store afsavn og bitter fattigdom og lærte herigennem betydningen af selvdisciplin, flid og målbevidsthed. Det var egenskaber, som han i sin lange forstandertid søgte at indpode hos seminaristerne på Jonstrup. Han har næppe været en varm og inspirerende lærer og ungdomsleder, men han blev med tiden en højt respekteret forstander, selv om hans ubøjelighed ved et par lejligheder ligefrem forårsagede oprør hos eleverne. En så stærk personlighed, der tilmed ledede Jonstrup i 30 år, måtte ganske naturligt sætte sit præg på institutionen, og det er næppe for meget sagt, at professor Jensen og Jonstrup i årenes løb smeltede sammen på både godt og ondt. Hans positive indsats bestod i høj grad i, at han rettede seminariet op til at være en institution, hvor tingene fungerede som efter en snor, og uden tvivl har hans karakteregenskaber bevidst eller ubevidst sat deres mærke på mange af de elever, der i hans tid uddannedes hos ham. Jens Jensen udtrykte selv denne holdning således: »Seminariets Reglement indskærper Sædelighed, Flid og Orden, Lydighed og Ærbødighed mod Foresatte, Høflighed og Tjenstvillighed mellem Eleverne indbyrdes – Gentagne Overtrædelser af Reglementet eller Forbrydelser medfører uundgaelig Bortvisning – Krogang og andre slige Forlystelser anses for utilladelige her. – Ved enkelte festlige

Lejligheder tillades det desuden at arrangere et simpelt Bal«.

Professor Jensens regeringstid betød imidlertid også for Jonstrup, at det efterhånden gled i baggrunden i det folkelige oplysningsarbejde. Jensen stod fuldstændig fremmed over for det vældige røre i befolkningen, som vi i dag kalder grundtvigianismen, han var fast forankret i sin ungdoms rationalisme, og derfor blev Jonstrup det også. De nye frembrusende skoletanker gik uden om Jonstrup, der med tiden blev betragtet som en stiv, gammeldags, akademiserende lærerskole. »Fra Jelling og Ranum kom Livet, fra Jonstrup Døden« sagde grundtvigianerne ondskabsfuldt. Til trods herfor var det dog alligevel eftertragtet for mange at blive optaget på Jonstrup, og en opgørelse over dimittenderne 1841–59 viser, at næsten halvdelen var sønner af skolelærere. Man kan se dette som et tegn på, at lærerstanden var i færd med at etablere sig i lighed med præsterne. Stræbte man efter kontakt med alt det nye, gærende og frugtbare, søgte man dog ikke til Jonstrup, men snarere til L. C. Müller i Snedsted eller til Frandsen i Jelling, hvor disse to forstandere havde lagt den tidligere kurs helt om i grundtvigiansk retning. Det var tankerne herfra, som Jensen betegnede som »de friere Ideer fra Vesten«, og med tiden begyndte han at tænke på, om han mon var kommet ud af takt med disse omsiggribende kulturstrømninger. Hans ministerium støttede ham

imidlertid og udnævnte ham til etatsråd som anerkendelse og tak for næsten et halvt århundredes virke for Jonstrup. I sin afskedstale 1868 bevidnede han i enkle, men følelsesladede ord sin kærlighed til den institution, som han havde tjent så trofast i så mange år.

De materielle forhold på Jonstrup var omkring midten af forrige århundrede stadig prægede af primitivitet. Seminariet var i modsætning til de fleste andre, der lå i landsbyer, hvor eleverne kunne få kost og logi, et internat. Eleverne boede på sovesale og levede derfor i deres studieår i et tæt samvær, hvor der næppe var mulighed for den enkelte til at være alene. Der er udtalelser om, at dette skabte en på de øvrige seminarier ukendt korpsånd, men også om, at gruppepresset kunne være en hård belastning. I spidsen for husholdningen stod en økonom, og talrige var de klager, der i tidens løb fremkom over sveden vælling, harsk smør, surt øl og klipfisk med maddiker. Et yderligere kosttilskud fik man i de regnorme, salamandre og fugleunger, som stammede fra seminariets åbne brønd, men et deraf følgende elevoprør synes dog at have bedret forholdene noget. I 1858 opførtes en gymnastiksal med våbenkammer, idet militær eksercits hørte med til dette fag, ligesom det var tilfældet i de talrige »øvelsesshuse«, der senere i århundredet byggedes i mange landsbyer. Iøvrigt steg elevtallet støt i Jens Jensens tid, hvilket kunne tyde på, at seminariet havde vundet stærkt i anseelse, og det nåede helt op på 70.

Den læreruddannelseslov, der kom i 1857, moderniserede uddannelsen og gav seminarielærerne en påkrævet løn-

forbedring. Studietiden blev igen 3-årig som på Jonstrup, de faglige krav skærpedes, og der indførtes faste bestemmelser for optagelse på seminariet og for afgang fra det. Kundskabstilægnelsen foregik mest i studiets første del, mens anden del var helliget det pædagogiske arbejde, der på Jonstrup foregik i den på seminariet indrettede to-klassede øvelsesskole. Lærereksamen foregik på seminariet for dettes egne elever, men der afholdtes også en eksamen for privatister, hvortil alle kunne indstille sig uden hensyn til alder, kundskaber og modenhed. For de bestående seminarier blev dette en alvorlig prøvelse, eftersom denne frie ordning ligefrem indbød til oprettelsen af kurser for disse privatister. Det nuværende Blågård Seminarium og Gedved Statsseminarium begyndte på denne måde som kursusseminarium i henholdsvis 1859 og 1860, og i 1860 kom endvidere den første eksamen for lærerinder (N. Zahle).

De frie kursusseminarier voksede hurtigt i betydning, fordi de fik politisk vind i sejlene. Bøndernes politiske repræsentanter så i dem en gavnlig modvægt til de embedsmandsprægede gamle seminarier, hvor enevælden, der jo ikke lå så langt tilbage i tiden, stadig kunne have et tilholdssted, og for Jonstrups vedkommende var dette i hvert tilfælde nok ikke helt ved siden af, så længe Jens Jensen prægede ånden der. De »frie« seminarier syntes derimod at være mere i overensstemmelse med Kr. Kolds og Grundtvigs tanker, og denne sidste støttede dem da også. I disse kredse talte man endog om at nedlægge de gamle seminarier.

Denne ordning havde altså vist en principiel splittelse mellem to forskellige læreruddannelser, således at de gamle seminarier repræsenterede en planmæssig uddannelse ved hjælp af faste lærere, og elever og lærere var til gengæld kun udsat for en begrænset kontrol ved eksamen. Dette punkt skal forstås således, at eksamen afholdtes på seminariet med elevernes egne lærere som eksaminator. Heroverfor stod så den frie læreruddannelse, der ikke lå i så faste rammer, men som til gengæld afsluttedes med en prøve for en fremmed eksamenskommission, hvis krav var ensartede over hele landet.

I 1867 indgik man et kompromis mellem disse to retninger, hvor statsseminariernes vigtigste gevinst var, at de reddede livet mod til gengæld at give afkald på eksamensretten, der overgik til eksamenskommissionen, der afholdt lærereksamen i København, Odense og Århus, hvortil de lærerstuderende altså måtte begive sig. Det var tydeligt, at det var den frie uddannelse, der havde sejret, hvilket hang godt sammen med den stærke fremgang, både politisk og åndeligt, som landbruget i disse år oplevede. I 1872 fik Det forenede Venstre som bekendt også flertal i Folketinget. Etatsråden på Jonstrup var stærkt imod den nye ordning, og da han indså de farer, som den indebar for statsseminarierne, tog han året efter sin afsked. Udviklingen i de følgende år viste, at han fik ret i sin pessimisme, thi statsseminarierne kom ind i en nedgangstid med svigtende tilgang af elever. De skulle stadig være 3-årige, mens læsetiden på kursusseminarierne ofte kunne være meget kortvarig og elevernes

kundskabsniveau tilsvarende ringe, men eleverne foretrak åbenbart det chancen spil, der lå i at gå til eksamen med en så beskeden baggrund. Medvirkende hertil har sikkert været en fattigdom, der krævede en så kort læsetid som muligt, og resultatet var oprettelsen af flere nye kurser som f.eks. Vordingborg 1882, Silkeborg 1886 og Odense 1891.

Der kan ikke herske tvivl om, at denne udvikling betød en alvorlig forringelse af læreruddannelsen, i hvert tilfælde hvad angik det faglige niveau, som jo var det, der kunne vejes og måles, mens den enkelte elevs personlige udvikling, hans »vækkelse«, om man vil, ikke på tilsvarende måde lader sig bedømme. Kursusseminarierne har sikkert også kunnet give nogle mennesker en mulighed for at få en læreruddannelse, som de ikke ville have haft råd til på de gamle seminarier. Hvorledes virkningen af denne ordning har været på børnene ude i skolen, lader sig desværre næppe beregne, men efter at den havde fungeret i ca. 20 år, krævede ministeriet af eksamenskommissionen, »at den ved tilbørlig Streghed (satte) Bom for, at slet forberedte, uvidende Individer (fik) Ret til at ansættes i Skolevæsenets Tjeneste«, hvilket medførte det berygtede blodbad i 1890, da 60% af de indstillede dumpede eller forlod eksamen. Nu blev selv de private seminarier betænkelige ved udviklingen og ønskede bl.a. indført en 3-årig uddannelse på alle seminarier, og hermed var der skabt grundlag for den lovændring, der kom i 1894.

Også Jonstrup fik i disse år tilbagegangen at føle ligesom de øvrige stats-

seminarier. Det var forstanderen fra Ranum, V. V. V. Driebein, der efterfulgte Jens Jensen, en fint uddannet personlighed med udpræget interesse for kunst og musik. Han er af den senere Jonstrup forstander Stig Bredstrup blevet betegnet som »den betydeligste Mand, der nogensinde har været knyttet til Jonstrup«, men hans embedstid blev på grund af sygdom kun kort (død 1878). Fra denne fine, stille kender af den danske guldalderlitteratur til den strenge, formfuldendte provst Odin Wolf Tidemand, der bag sit stive embedsmandsvæsen dog vistnok gemte adskillig humor, var der et langt spring. Han lagde i høj grad vægt på formen og den ydre disciplin, hvilket sikkert nok var tiltrængt, men han formåede ikke at standse den tilbagegang, som seminariet var inde i, og havde måske, omstændighederne taget i betragtning, heller ingen mulighed for at kæmpe mod kursusseminariernes store

succes. Dertil kom, at den udmærkede lærerstab, som Driebein havde knyttet til seminariet, var kommet op i årene og næppe længere så dynamisk som før. At dømme efter de elevvidnesbyrd, der er bevaret fra tiden omkring 1890 (Jonstrups arkiv), synes lærerne at have betragtet mange af deres elever som uvidende, ondsksfulde, dovne og ligeglade eksemplarer af menneskeracen, som kun med største betænkelighed burde indstilles til eksamen. Varm og anerkendende omtale af de unge mennesker er sjældent forekommende, generationskløften var åbenbart blevet dyb. I O. Wolf Tidemands sidste år på Jonstrup prægedes han af sygdom og tungsind, og han tog sin afsked i 1895. Den nye, unge forstander Stig Bredstrup skulle nu ikke blot rette seminariet op igen, men også omsætte den nye læreruddannelseslov af 1894 til virkelighed.

4. Mod nye tider

Den nye lov skabte et fast og ensartet grundlag for læreruddannelsen over hele landet. Den private indstilling blev afskaffet og læsetiden gjort treårig. Betingelserne for optagelse på seminariet blev nu det fyldte 18. år, bestået optagelsesprøve, mindst 1 års forudgående praktisk skolearbejde samt en attest for hæderlig vandel og godt helbred. Lærereksamen skulle for fremtiden holdes på seminariet med dettes egne lærere som eksaminatorer, bistået af et fast censorkorps. Statsstøtten til seminarierne blev betydeligt forøget til gavn for både bygninger og undervisningsmateriel. Det er blevet påpeget, at denne lov, sine gavnlige virkninger til trods, ikke bragte nye pædagogiske ideer frem, og at seminarierne stadig kun uddannede lærere til landsbyskolen. Byernes behov for undervisning trængte sig stadig stærkere på, hvilket førte frem til almenskoleloven af 1903 med dens real- og mellemskole, hvis faglige krav kun til en vis grad kunne dækkes af de på seminarierne uddannede lærere. Her måtte Statens Lærerhøjskole træde til med en udvidet kursus- og efteruddannelsesaktivitet, især inden for fremmedsprog og naturvidenskab. Det også senere kendte manglende fodslag mellem læreruddannelsen og folkeskolens krav blev stadig mere mærkbart, men først i 1930 kom den næste læreruddannelseslov.

Landets dækning med seminarier blev i denne periode langt tættere end tidligere, idet der i 1892 oprettedes et

seminarium i Nørre Nissum, 1894 Th. Langs i Silkeborg, 1899 i Ribe, 1905 i Haslev, 1907 det senere K.F.U.M.'s seminarium, 1909 i Århus, og nye statsseminarier kom til i 1918 med Statens kvindeseminarium i Ribe og efter Genforeningen med seminarierne i Haderslev og Tønder.

I takt med byernes stadig større betydning for det danske samfund blev seminarierne i stigende grad oprettet i de mindre provinsbyer, men uddannelsens indhold forandredes som sagt ikke. Købstadsungdom, uddannet på et byseminarium og ukendt med forholdene på landet, kunne altså nu få undervisningen af landbobørn som livsopgave. Det gamle, hæderkronede princip om »bonde blandt bønder« var nu for alvor forladt i overensstemmelse med den stadigt fremadskridende integration mellem land og by.

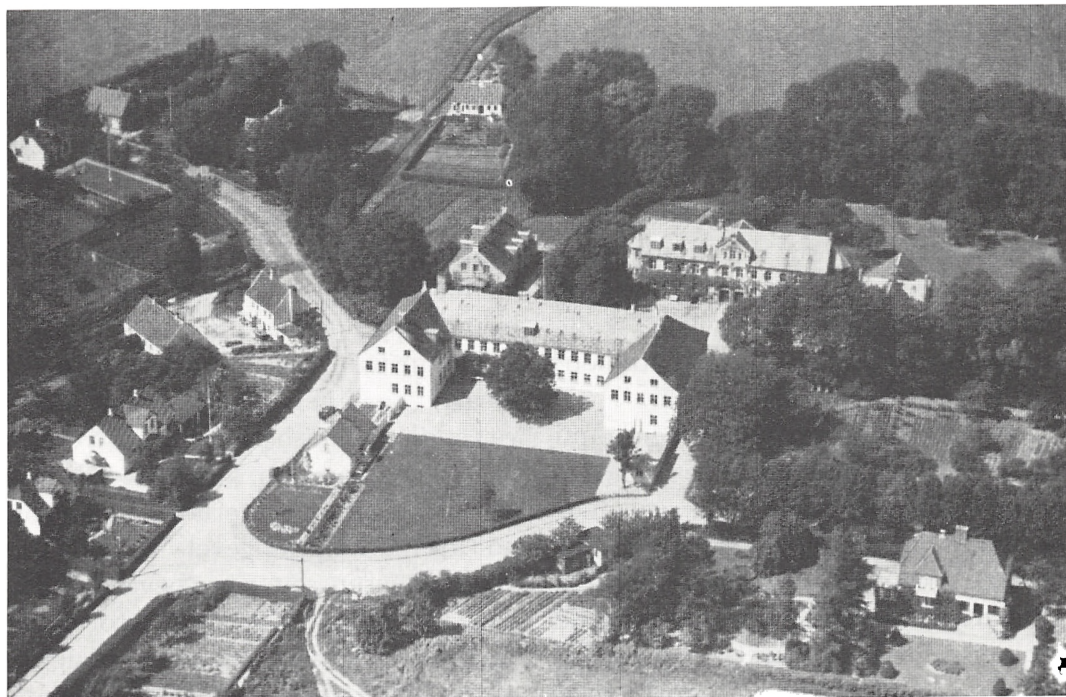
Kvinderne fik efterhånden også held til at trænge ind i læreruddannelsen, om end det skete på specielle kvindeseminarier som Zahles og i Ribe. Først i 1950 optoges iøvrigt de første piger på Jonstrup på studenterlinjen, og dette skete altså omkring 100 år efter, at biskop Martensen havde udtalt, at »i Almenskolen bør der være streng Metode og Orden, der i Regelen ikke kan forudsættes hos en Kvinde, og hvis Udførelse kræver en Mand«. Loven af 1894 bragte lighed i uddannelsen mellem mand og kvinde og førte dermed kvinderne et langt stykke bort fra den

socialt lavt rangerende stilling som »lærermutter for piger og småbørn«.

Som allerede nævnt havde Stig Bredstrup i 1895 begyndt den gerning som forstander, der skulle komme til at strække sig over 34 år. Et af de første problemer, som han fandt en løsning på, var det forældede internatsystem, der efterhånden vakte en så stor uvilje blandt eleverne, at det førte til det, man kaldte »Revolutionen på Jonstrup«, hvilket bestod i, at hele 2. klasse truede med at udvandre til det nye seminarium på Frederiksberg. Bredstrup var i begyndelsen meget imod en ændring af det gamle system, men indså dog med tiden det berettigede i klagerne og fik gennemført, at den tvungne spising blev ophævet, og at sovesalen i løbet af nogle år blev erstattet af elevværelser.

Stig Bredstrup var grundtvigianer og foretrak langt det talte ord og den nære menneskelige kontakt for den boglige, eksamensrettede uddannelse, og han havde rige muligheder i sit væsen for at fange de unge ind i en vekselvirkning hen over katederet. Han var også en søgt foredragsholder og en flittig skribent bl.a. i Højskolebladet. Karakteristisk for ham var også, at han udgav en oversættelse af en svensk lærebog i psykologi, et fag der ikke hidtil havde været dyrket særligt meget på seminarierne, men som på denne tid var i fremgang. Ligesom Jens Jensen satte Bredstrup sit personlige præg på Jonstrup, men nu var det den livlige, udadvendte, temperamentsfulde forstandertype, der stod i spidsen for institutionen. »Saa bliver det da Hovedsagen, ikke

Mens seminariet endnu lå i Jonstrup.

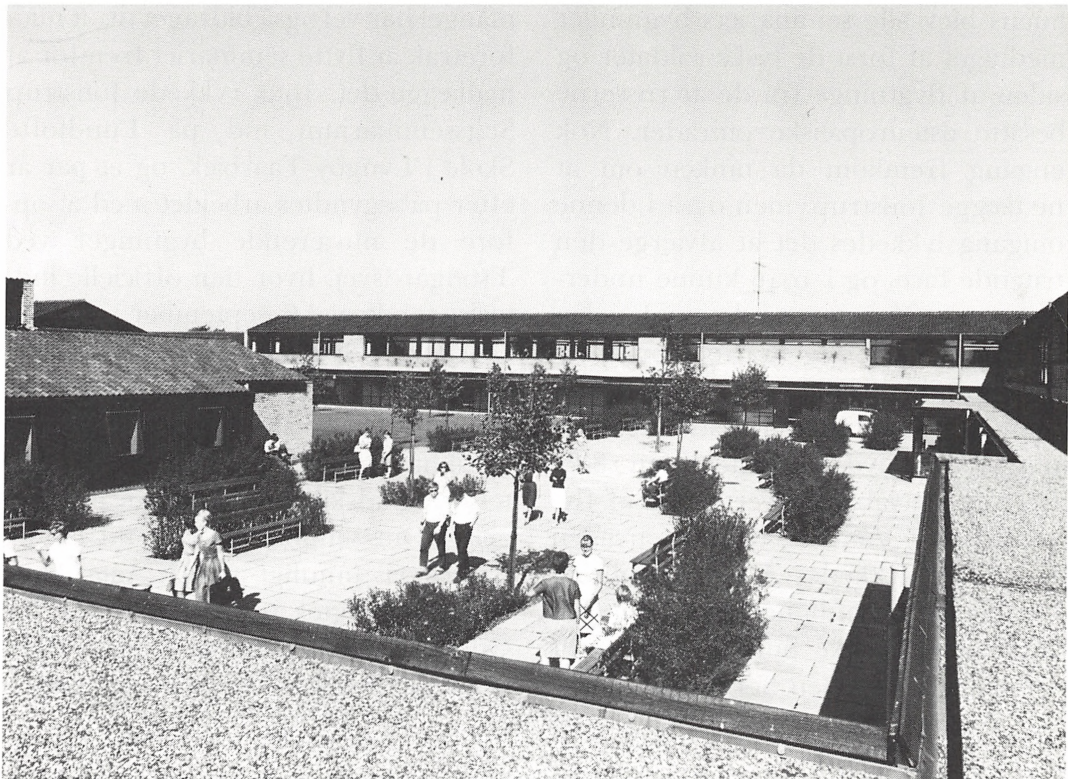
hvad vi faar ud af Livet, men hvad Livet faar ud af os« sagde han i sin dimissionstale i 1917, og han fortalte sine dimittender, at livets gave til dem var en skolestue.

Denne tale holdt han, da den første verdenskrig var ved at nærme sig sin afslutning, og da forholdene i Danmark på mange måder var trange og vanskelige for menigmand. Det var et Danmark, der i et hidtil uset tempo var ved at forvandle sig, hvor verden af i går allerede fortonede sig som en idyllisk guldalder, og hvor fremtiden tegnede sig usikkert og mørkt, fuld af brydninger og af autoriteter, der stod for fald. Den gældende læreruddannelseslov fra før århundredskiftet viste sig stadig mere uskikket til at tilgodese den nye tids behov og dens tanker om børneopdragelse. Pædagogik og børnepsykologi var de nye fagområder, der trængte sig på, og der foranstaltedes inden for lovens rammer mange forsøg med nye undervisningsformer, der understregede den gamle lovs manglende overensstemmelse med samfundets og skolens udvikling. Samtidig skærpedes modviljen mod den overhåndtagende eksamenslæsning, og der rejstes krav om en stærkt forøget beskæftigelse med praktisk skolegerning, hvilket skulle realiseres ved en udvidelse af studietiden fra 3 til 4 år.

Den læreruddannelseslov, der kom i 1930, søgte på flere områder at imødekomme de rejste krav, bl.a. ved indskrænkning af det udprægede hukkommelsesstof til fordel for en større grad af selvstændigt arbejde, der kunne »bringe (eleverne) i direkte Forhold til Stoffet, saaledes at de er fortrolige med

Fagenes Hjælpekilder, vante til at bruge Bøger og Samlinger og øvede i at gøre Iagttagelser i den levende Natur«. Fagkredsen udvidedes med psykologi og et fremmedsprog, og der indførtes en eksamensfri specialelæsning, der afsluttedes med en skriftlig opgave. Uddannelsen byggede på en et-årig, stærkt skolepræget præparandklasse eller på bestået real-, præliminær- eller studentereksamen og var således stadig tilgængelig for manden bag ploven, omend han nu fik vanskeligere ved at klare sig på seminariet. Man har bebrejdet denne lovs fædre, at den stadig i vid udstrækning tog sigte på den syv-klassede landsbyskole, som udviklingen var ved at løbe fra, og at den ikke tilgodeså, at mellem- og realskolen efterhånden havde vundet indpas på de fleste byskoler med deraf følgende skærpede krav til lærerne. Her kom de seminarieuddannede lærere ofte til at arbejde side om side med de akademisk uddannede, og dette forhold blev yderligere understreget derved, at den folkeskolelov, der kom i 1937, direkte indbyggede mellem- og realskolen i byernes folkeskoler og desuden ville fremme en centralisering af skolen på landet med sigte på en eksamenoverbygning på nogle af disse skoler.

På Jonstrup trak Stig Bredstrup sig tilbage i 1929 i en alder af 66 år. Medvirkende til hans beslutning var vel både tanken om, at han kun lige ville kunne føre den nye læreruddannelseslov ud i livet, før han alligevel ville falde for aldersgrænsen, og også bevidstheden om, at seminariet stod over for store vanskeligheder. Institutionen trængte i meget høj grad til en gennemgribende

De nye bygninger i Lyngby.

ombygning og modernisering, idet f.eks. de hygiejniske forhold lod meget tilbage at ønske, men regeringen var under de vanskelige økonomiske forhold ikke tilbøjelig til at ofre større summer på dette foretagende. Fra politisk hold fremkom derfor tanken om at nedlægge Jonstrup og overflytte eleverne til Vordingborg. Lovforslaget herom blev vedtaget af folketinget, men forkastet af landstinget, og følgen af denne forskrækkelse blev da den, at seminariet i løbet af 1930'erne gennemgik noget af en foryngelseskur. Stig Bredstrups efterfølger, dr. phil. Arne Møller, overtog i 1937 ledelsen af Haderslev seminarium, hvis forstander Georg Christensen, på sin side, flyttede

til Jonstrup, hvor han i 1947 faldt for aldersgrænsen og afløstes af forstanderen fra Ranum Aage Morville. Under Georg Christensens ledelse lavede Jonstrup op igen, idet han gennemførte en fornyelse af såvel ånd som lærere og bygninger. Der blev således indrettet en børnehave, og øvelsskolen blev udbygget, men den tyske besættelse vanskeliggjorde i høj grad denne udvikling. Farlige naboer rykkede seminariet ind på livet, da tyskerne flyttede ind i Værløselejren, og i foråret 1944 kom ordren til rømning af bygningerne. Ballerup kommune skaffede plads til det husvilde seminarium, der således kunne fortsætte virksomheden, dog under meget vanskelige forhold, og

imens blev alle seminariets bygninger medtaget af først de tyske soldater og siden af flygtninge fra de af russerne besatte østeuropæiske områder. Nok engang fremkom da tanken om at nedlægge Jonstrup, men også i denne omgang lykkedes det at afværge den truende fare, og i 1946 kunne undervisningen genoptages i de gamle lokaler. Dette blev dog kun et kortvarigt mellemspil, thi allerede i 1955 måtte seminariet definitivt forlade de bygninger, der havde huset det siden 1809. Det var luftvåbnets overtagelse af flyvepladsen i Værløse, der var årsagen hertil. Det lykkedes Aage Morville at overbevise myndighederne om, at Nordsjælland ikke burde undvære et seminarium, og den herskende lærer-

mangel har vel også bidraget til, at man foretrak at flytte seminariet fremfor at nedlægge det. 1955 rykkede Jonstrup Statsseminarium ind på Lundtofte Skole i Lyngby-Taarbæk, og et par år efter påbegyndtes arbejdet med at opføre de nuværende bygninger ved Trongårdsvej, hvor den officielle indvielse fandt sted 6. september 1960. Set i forhold til Jonstrups lange historie er de 20 år her på stedet endnu kun en kort episode i institutionens liv, der af og til har været præget af store omskiftelser og adskillige planer om nedlæggelse. Om seminariets fremtid er det naturligvis umuligt at spå. Aage Morville efterfulgtes 1964 af rektoren for Odense Seminarium, Per Mogens Hansen, og denne igen i 1977 af Kaj Bonde.

5. Frem mod i dag

Midt i denne for Jonstrup så bevægede tid kom den nye læreruddannelseslov af 1954, der skulle prøve at bringe læreruddannelsen i harmoni med folkeskolens udvikling og med de nye pædagogiske tanker. Nok bragte 1954-loven meget nyt ind i uddannelsen, men der var dog ikke tale om et totalt brud med den hidtidige uddannelse. Et væsentligt nyt træk var opgøret med de mange eksaminer. Antallet af prøver blev skåret så væsentligt ned, at loven blev kaldt et frihedsbrev for seminarierne. I fagene pædagogik og psykologi, dansk litteratur, historie og kristendomskundskab skulle der i stedet gives udtalelser på grundlag af det daglige arbejde med faget. Dette var en omstridt nyordning, ikke blot da den blev indført, men også sidenhen. Hvad man vandt ved afskaffelsen af eksamen og dennes uheldige indvirkninger på det daglige arbejde, satte man efterhånden til ved, at disse udtalelser, hvor der jo ivoerigt ikke kunne være deltagelse af en neutral tredemand, blev aldeles stereotype og intetsigende. Hvad ville det f.eks. sige at være »ret velegnet« til et fag? Skillelinjen mellem tilhængere og modstandere i dette spørgsmål gik vel ret beset på troen på, om det daglige selvstændige arbejde med et fag var tilstrækkeligt til at skabe en god lærer, eller om de lærerstuderende havde behov for en lærerstyring af deres videntilegnelse og for den tvang, som eksamen altid udøver. Med afskaffelsen af eksamen i en række fag tog loven således et stort skridt i

retning af at betone vigtigheden af det frie, selvstændige arbejde (f.eks. med udarbejdelsen af større afhandlinger, rapporter o.lign.), men skridtet blev ikke taget fuldt ud. Mødepligten blev opretholdt, men den blev efterhånden ret illusorisk. Uddannelsen var stadig åben nedadtil, idet den fireårige uddannelse indledtes med en stærkt skolegangspræget præparandklasse. For de elever, der havde studentereksamen og dermed formodedes at befinde sig på et højere kundskabsniveau, indrettedes en tre-årig studenterlinje, men begge retninger skulle føre frem til en enhedslæreruddannelse, hvorved denne tradition i dansk skolevæsen beviste sin styrke. For dog at tilgodese de øgede faglige krav i forbindelse med eksamenskolen indførtes læsning af linjefag, der betegnede en øget specialisering af studiet.

Loven af 1954 fik en relativ kort levetid og blev næppe betragtet som særlig tilfredsstillende af hverken lærere eller studerende. Der kan sikkert anføres adskillige årsager hertil, blandt de vigtigste kan man vel nævne dels de eksamensrettede fags dominans over de eksamensfri, dels elevernes lange udsendelse som vikarer (hvor gunstig end denne ordning var for seminarielærerne!) og dels selve årsagen til vikarsystemet, den voldsomme mangel på lærere i folkeskolen, der bevirkede, at seminarierne skulle producere nye lærere på samlebånd, og at disse – uanset eksamensresultat – altid kunne være sikre

på et embede. I efterkrigsårene oprettedes derfor adskillige nye seminarier, deriblandt to nye aftenseminarier, i København og Esbjerg, for folk, der ville læse til lærer ved siden af deres arbejde. 1954-loven fik samme skæbne som sin forgænger og sin efterfølger. Alle tre læreruddannelseslove blev hurtigt fulgt af ændrede folkeskolelove, således at vi nu har en halvtreds år lang tradition for, at de to uddannelses-systemer aldrig går i takt med hinanden. I 1958 kom den nye folkeskolelov, der ophævede mellemskolen og indførte enhedsskolen fra 1. til 7. klasse og en treårig realskole samt frivillige 8. og 9. klasser for de elever, der ikke kom i realafdelingen. Desuden indførtes adskillige forbedringer af skolegangen på landet med det formål at bringe den på højde med byskolen, og der byggedes mange nye skoler. Ret hurtigt herefter kom der gang i drøftelserne af, om denne nye skolelov ikke burde føre til ændringer i den nye læreruddannelseslov, og i 1960 nedsattes da et udvalg under undervisningsministeriet med det formål at undersøge, om der var behov for ændringer og i så fald stille forslag om disse. Allerede i 1962 fremkom udvalget med et forslag til den såkaldte bemyndigelseslov, der gav seminarierne lov til at foretage ændringer i fagrækken, hvorved nogle fag kunne udgå mod en tilsvarende udvidelse af andre fag.

Selv når de overfor anførte svagheder ved 1954-loven tages i betragtning, kan det forekomme ejendommeligt, at man så hurtigt skred til indgribende forandringer i loven. I 1962 var kun nogle få årgange studerende udgået fra

seminarierne, og det erfaringsmateriale, som man kunne bygge på, var følgelig ikke særligt omfattende. Det synes at være et karakteristisk træk ved de senere årtiers læreruddannelse i Danmark, at ikke ret meget får lov til at virke gennem længere tid og dermed vise sin levedygtighed eller mangel på samme. 1960'erne og de senere år i 70'erne har været forsøgsordningernes paradis, hvor det ene forsøg har afløst det andet i et næsten hæsblesende tempo og i et imponerende antal, der ikke just har forbedret overskueligheden i uddannelsen eller gjort denne mere helstøbt. Folkeskolen har jo i samme tidsrum gennemgået store forandringer, som læreruddannelsen har måttet prøve at justere sig selv efter, og de faglige krav er gennemgående steget i takt hermed. Det var ikke uden grund, at det undervisningsministerielle udvalg kom på tanken om at lade studentereksamen være adgangsbetingelsen ved den næste seminarielov og lade uddannelsen blive mere »akademisk« og »videnskabelig« end tidligere. Danmark var fra slutningen af 1950'erne et samfund under forvandling, hvor industrialiseringen og vandringerne fra land til by for alvor tog fart, og hvor traditioner og autoriteter i stigende grad blev undergravet – hvis en sådan generalisering kan tillades. Set på denne stadigt skiftende baggrund kan det ubestandige, det flimrende ved læreruddannelsen måske bedre forstås. Det ideelle mål for denne har i hvert tilfælde været det at give børnene så gode lærere som vel muligt.

Forslaget til den nye læreruddannelseslov blev sammen med forslaget om

Højere Forberedelseseksamen fremsat i Folketinget i 1965 og vedtaget af dette i sommeren 1966 med tilslutning fra alle sider i tinget. Derefter nedsattes et studieplanudvalg til at udarbejde den bekendtgørelse, der skulle danne grundlaget og give de nærmere bestemmelser for uddannelsen, der tog sin begyndelse i august 1969. Adgangs- betingelsen blev som nævnt enten studenter- eller HF-eksamen (senere også Højere Handelseksamen), hvorved man til dels forlod tanken om, at manden fra ploven (»den fornuftige bonde«) skulle have særlige muligheder for at blive lærer. Studiet skulle være 3½–4-årigt, men tiden har vist, at kun et fåtal gennemfører det på den korteste tid, og at tendensen går i retning af en forlængelse af studietiden. Den forrige lov fra 1954 havde i væsentlig grad indskrænket anvendelsen af eksamen, men erfaringerne herfra opmuntrede ikke til gentagelse i loven af 1966, der indførte eksamen i alle fag undtagen praktisk skolegerning og de obligatoriske kurser. Dette stemte overens med tanken om at gøre læreruddannelsen til et frit studium uden mødepligt. I de senere år har denne frihed nogle steder medført et svingende og sporadisk fremmøde, der har været hæmmende for undervisningens afvikling og for det studiesociale liv på institutionerne, men den manglende mødepligt har vel til gengæld givet nogle studerende mulighed for at have erhvervsarbejde ved siden af studiet, uden hvilket de måske ikke ville have kunnet gennemføre deres læreruddannelse. De pædagogiske fag under denne lov er blevet styrket ved indførelsen af faget undervis-

ningslære og de pædagogiske specialer. Læreruddannelsen er efter sin natur og sit formål en faglig – pædagogisk uddannelse, hvor de to områder gerne skulle gå hånd i hånd for gennem en frugtbar vekselvirkning at gøre de lærerstuderende bedre egnede til at varetage deres senere livsgerning. Antallet af fag på seminariet er stadig stort, 15 for den enkelte studerende, hvilket kan betyde både fordele og ulemper. Fagtrængslen, der hænger sammen med princippet om enhedslæreruddannelsen, kan bl.a. forhindre eller dog vanskeliggøre fordybelsen i de enkelte fagområder, og de mange eksaminer kan ikke undgå at påvirke det daglige arbejde. Til gengæld får den danske folkeskolelærer en så bred og alsidig uddannelse som kun få andre lærere i Europa, og den sætter ham i stand til at undervise børn og unge i hele folkeskolen. Man kan dog i denne forbindelse måske nævne, at seminarierne i deres undervisning ikke fuldt ud tilgodeser de krav, der stilles til folkeskolens lærere om løsning af social-pædagogiske opgaver. Der er i løbet af 1970'erne foranstaltet en lang række forsøg på seminarierne for at bringe læreruddannelsen i samklang med den udvikling, der er sket i samfundet og i folkeskolen, og disse forsøg har også taget sigte på at løse nogle af de her nævnte problemer, men kun tiden kan naturligvis vise, om disse forsøg har virket efter hensigten. Også Jonstrup har været inddraget i denne forsøgsvirksomhed og er nu i gang med en stort anlagt omlægning af og strukturændring i undervisningen, der skal omfatte to hele årgange.

Den tid, der er forløbet siden den nye læreruddannelseslovs ikrafttræden, har på mange måder været vanskelig for seminarieverdenen, og der er tegn på, at de følgende årtier næppe vil blive lettere eller mindre problemfyldte. I mange år var det lærermanglen, forårsaget af krigsårenes og efterkrigstidens store børnetal og nye lærerkrævende aktiviteter i skolen, der på mange måder prægede seminarierne. I årene efter 1948 oprettedes ikke mindre end 11 nye seminarier, de fleste i byområderne, således at der i dag er 10 statsseminarier og 19 privatseminarier foruden det såkaldte »Nødvendige Seminarium«. Denne vældige ekspansion er i 1970'erne afløst af stagnation eller direkte nedskæringer i sammenhæng med nedgangen i børnetallet og med de herskende lavkonjunkturer. Der er ikke nedlagt eller flyttet seminarier i takt med ændringerne i befolkningens geografiske fordeling, og tidligere tiders tillid til stordriftens velsignelser fik heller ikke indflydelse på institutionerne. Derimod har den samlede læreruddannelse måttet opleve adskillige,

gradvise indskrænkninger i aktiviteten. Antallet af optagelser til uddannelsen nåede sit højdepunkt i 1973 med 196 hold, men gik derefter tilbage, da myndighederne frygtede en overproduktion af lærere. På andre områder er uddannelsen ligeledes blevet indskrænket, og ved Jonstrups 190-års fødselsdag kan man endnu ikke sige, hvor denne udvikling vil standse. Set i det lange historiske perspektiv må man dog nok sige, at danske seminarier har været udsat for værre tilbageslag end disse, hvor nedslående de end kan være for dem, de går ud over. I de forløbne 190 år har også Jonstrup Statsseminarium været udsat for svære storme og vanskelige tider, og ved flere lejligheder har denne institution kun med nød og næppe reddet livet, men hver gang er den blomstret op igen. Bortset fra Københavns Universitet og visse gymnasieskoler er Jonstrup vel den undervisningsinstitution i kongeriget, der har haft den længste ubrudte funktionstid, og alene derved er seminariet et bemærkelsesværdigt led i det danske undervisningssystem.

Jonstrup Statsseminariums mindestue

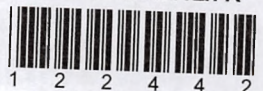
Mindestuen indeholder ting, som igennem de mange år har haft betydning for dimittender fra Jonstrup, f.eks. bøger, fotos, noter, undervisningsmaterialer af forskellig art. *Mindestuen* er åben på årsdagen den 14. marts kl. 15–18. Desuden er den åben for alle interesserede hvert år én gang i efteråret; meddelelse herom gives i »Folke-

skolen«. – Hvis nogen skulle have ting, som har tilknytning til Jonstrup, modtager *Mindestuen* dem gerne. Henvendelse herom – og om alle forhold vedrørende *Mindestuen* – kan rettes til seminarielektor Børge Hjerinov, Jonstrup Statsseminarium, Trongårdsvej 44, 2800 Lyngby.

Jonstrup Statsseminarium,
Trongårdsvej 44,
2800 Lyngby,
Tlf. (02) 87 90 55.

DIS-Danmark

1 2 2 4 4 2